

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

**8D04201 – ҚҰҚЫҚТАНУ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ
БОЙЫНША КАБЫЛДАУ ЕМТИХАНЫНЫҢ
БАҒДАРЛАМАСЫ**

Қостанай, 2019

НЕГІЗГІ БӨЛІМ **(Пәндер мазмұны)**

«Құқықтың жалпы теориясының қазіргі мәселелері» пәні бойынша тақырыптар тізбесі және ұсынылатын әдебиеттер тізімі

Құқықтың жалпы теориясы мемлекет және құқық теориясы сияқты жалпытеориялық және әдістемелік ғылым болып табылады. Ол юридикалық ғылым және ғылыми пәндердің басым көпшілігінің және қызмет етуі мен дамуына тікелей немесе жанама қатынасы бар, өте күрделі және жауапты міндеттерді орындайды және соңғысына белгілі бағыт пен бағдар береді. Ол салалық юридикалық ғылым және салалық пәндердің “өз” саласына ғана тән заңдылық пен даму бағытын және олардың ерекшеліктерін тануда тұғырлық және терең көзқарас тұрғысынан зерделеп, барлық құқықтық құбылыстар үшін ортақ заңдылық пен даму бағытын ашады. Көбінесе, құқықтың жалпы теориясы нәтижелеріне аяқ тірей отырып, соңғысы салалық нормативтік құқықтық реттеу мен ықпал етудің бұрын соңды ашылмаған, жаңа қырын ашу мүмкіндігіне, қоғамдық қатынасты дамыту бағытына құқықтық “араласудың” аралық және соңғы салдарын басқа кең көзқарас тұрғысынан байқау және бағалауға ие бола алады. Мемлекеттанудың негізгі салаларына келсек, онда олар құқықтың жалпы теориясының қызмет етуі нәтижесіне негізгі қарай алмайды, басқаша айтқанда, мемлекет пен құқық қатынасы бір ғылымның біртұтас пәні ретінде үнемі бір бірімен тоғысады: және осы кезде құқықтың жалпы теориясының ережелері мен байлам-түйіндерісіз олардың түсініктері, әлбетте біржакты және бірқырлы болып табылады.

Негізгі, соның ішінде салалық, юридикалық ғылымдар мен пәндер аппараттары үшін құқықтың жалпы теориясының ұғымдық-түсініктемелік аппараттарының әсері өте маңызды. Біріншіден, негізгі құқықтанушы ғылым мен пәндердің осындай аппараттарына деген құқықтың жалпы теориясының ұғымдары мен түсініктерінің әсері туралы айтылады. Әдеттегідей, құқықтың жалпы теориясының ұғымдары мен түсініктері құқық құрылысын толығымен қамти отырып, оның барлық салаларына тән ортақ белгілер мен қасиеттерді: олар, жекелеп алғанда, заңның үстемдігі қағидасынан туындайтын, бекітілген нормативтік құқықтық актілер иерархиясын қатаң сақтау қажеттілігіне, құқыққорғау үдерісінің кезектілігі мен сатылы екендігін тәптіштеп және т.б. негізделіп келе, олардың арасына ұқсастық белгісін қоюға келмейтінін, құқық пен заңды айыруды талап етеді. Құқықтың жалпы теориясымен дайындалған ұғымдары негізгі юридикалық ғылымдар мен пәндерде кеңінен қолданылады, бірінші кезекте, құқықтанудың басқа да салаларында қолданылады. Соңғылары үшін келесі ұғымдар құқықсубъектілік, объективтік және субъективтік

құқық, құқықтық идеология, континуитет және т.б., бұлардың әр біреуі ұғым ретінде дайындалып, танымның құралы ретінде қызмет атқарады.

Магистратураға арналған үлгі бағдарламаны әзірлеген кезде, елдің барлық қоғамдық өміріне тән үдерістерге сай болып жатқан қазіргі кезеңде юридикалық ғылым жүйесіндегі мәнді өзгерістер ескерілді. Олардың шеті құқықтың жалпы теориясына да тиді. Мемлекет және құқық теориясы құрылымында құқықтың жалпы теориясы бұрынғыдай қосымша рөл атқарғанын қойды және де ол баяу алдынгы шепке қадам баса бастады. Бұл құқық пен мемлекет ара қатынасында мемлекет пен құқықтың байланысы анығырақ және көрінеу сызыла бастауымен, нормативтік құқықтық актілер мазмұнындағы ұйғарымның мемлекеттік органдармен лауазымды адамдардың міндетті түрде есепке алуымен байланысты. Көптеген елдерде құқықтық нормаларды ресми инстанциялардың елемейтін төзбейтін деректерге айналды. Мемлекеттік және қоғамдық өмір үдерісінде конституцияның және басқа да тұғырнамалық нормативтік құқықтық актілердің ықпалы қадам сайын күшейе түсті. Үлгі бағдарлама авторлары магистранттарға қоғамның өміріндегі құқықтың үнемі өрлеуші және күшеюші бағыттағы рөлін терең түсіндіруді және ұғындыруды мақсат тұттық, олар өздерінің қызметі барысында өмірге осы бағытты орнықтыруға жәрдемдеседі деген үмітпен тырыстық. Аталмыш үлгі бағдарламаны құрудағы ескерілген бір жағдай - құқықтың жалпы теориясы дамуындағы ғылыми-әдістемелік проблеманың өрлеуші рөлі. Осыған орай құқықтың жалпы теориясы өз пәнін терең және жан-жақты тану, бәрінен бұрын қоғамдағы нақты жағдайға сәйкес келмейтін, бірақ билікте отырған қоғамдық күштердің ағымдағы қажеттілігін отеп отырған, соңғыларының саяси және идеологиялық бағытын көрсететін бұрыннан қалыптасқан ережелер мен байламдарды жеңеді және жояды. Құқықтың жалпы теориясының ғылыми-әдістемелік өрлеуші камсыздандырылуы оның философиямен, саясаттанумен, әлеуметтанумен, экономикалық теориямен және тағы с.с. нақты, соның ішінде салалық юридикалық ғылымдармен және пәндермен өзара қатынасымен айтылады. Ол тек аталған ғылымдар мен пәндер тарапынан гана ғылыми-әдістемелік ықпалды сезбейді, сонымен қоса өзіндік күшейткіш дәрежесі оларға кері әсерін тигізеді.

Қазіргі кездегі құқықтың жалпы теориясының қызмет етуі мен дамуы оның ұзақ жылдар бойы болған және әлі де оның әрекетін сынайтын дағдарысты жеңудегі белсенді әрекетімен сипатталады. Құқықтың жалпы теориясының негігі ережелері мен байлам түйіндерінің саясиленуі мен идеологиялануы, яғни оған партиялық қағиданы қатаң міндеттеп жүктеудің салдарынан бұл пәнге мәнді зиян келтірілді, оның ғылыми-әдістемелік деңгейі көп төмендеді, нақты потенциалы әлсіреді, тәжірибелік “өнімі” нашарлады. Бірақ оған төндірген және тән емес бөтен, яғни кеңестік кезеңмен байланысты және оны бұрмалаған нәрселерді сыни тұрғыдан гана қарау емес,

бастысы

- құқықтың жалпы теориясының ғылыми жүгін толтыру, оның қызмет ететін және дамитын болмысын сауықтыру, оған қажетті бағдар және дұрыс бағыт беру. Үлгі бағдарламаның басты ерекшелігі болып Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы, Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы N 858 Жарлығы.

Үлгі бағдарлама магистранттарды көрсетілген міндеттерге жетуіне бағыттайды. Ол олардың бакалавриатта меңгерген білім деңгейін есепке ала отырып, осыған негізделіп, аралас және тектес проблемалар қатпарын қозғай келе, таным-білімге келесі қадам жасауға ұмтылады. Сондай-ақ магистранттардың юридикалық дүниетанымын кеңейтуге, олардың құқықтық санасы мен құқықтық мәдениетін дамытуға жәрдемдеседі.

Үлгі бағдарлама қазіргі қазақстандық және шетелдік (әсіресе - ресейлік) әдебиеттерде бекіген құқықтың жалпы теориясы дамуының қазіргі деңгейін бейнелейді. Ол кейбір ғылыми пікірталастар мен талқылауларды сабаққа тартады және талдау жасауды қарастырады.

Курс он сегіз үлгі тақырыптарын құралған. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі берілген, семинар (тәжірибелік) сабақтарын жүргізу мен академиялық жұмыстарды жазудың болжамды тақырыптарының тізімдері берілген.

Ұсынылған үлгі бағдарламаның тақырыптар тізімі толық емес. Қажетті кезде жоғарғы оқу орындарының шешімдерімен толықтыруға және қысқартуға болады, бірақ тақырыптардың жалпы бағыттылығын қажетінше сақтау керек.

Тақырып I. Құқықтың жалпы теориясының алатын орны мен маңыздылығы

Құқықтың жалпы теориясы құқық туралы білімді үнемі тереңдетудегі, дамудағы және тұтас жүйе болып табылатын ғылыми пән ретінде. Құқық арнайы ғылыми зерттеу объектісі ретінде. Оның ерекшеліктері мен белгілерін және қоғам өміріндегі орнын ашып көрсету.

Құқықтың жалпы теориясы мемлекет және құқық теориясы сияқты біртұтас және бүтін ғылымның ең негізгі және жетекші бөлігі ретінде. Құқықтың жалпы теориясы мен мемлекет теориясының тығыз өзара эрекеттесуінің өзегі ретінде жалпы мақсаттары мен міндеттерінің, қостұтас пәнінің болуы, зерттеу әдістемесінің жалпыламалығы.

Құқықтың жалпы теориясы мен аралас гуманитарлық ғылымдар (философиямен, әлеуметтанумен, саясаттанумен, экономикалық теориямен) және нақты юридикалық пәндермен (соның ішінде салалық) ара қатынасы.

Айқын юридикалық бағыттылығы мен табиғаттылығына ие

гуманитарлық білімнің бір түрі ретіндегі құқықтың жалпы теориясының ерекшеліктері.

Құқықтың жалпы теориясының пәні. Құқықтың жалпы теориясы пәні мен оның объектісінің ара қатынасы: пән мен объектісінің айырмашылығы, көрсетілген сұрақты талдаудағы ғалымдардың әртүрлі көзқарастары. Осы ғылыми пәннің құқықтың жалпы теориясы пәні объективтік құрамдас бөлігі, ал әдісі - субъективтік құрамдас бөлігі ретінде.

Құқықтың жалпы теориясының әрекеттену үдерісіндегі пән мен әдістің үйлесу нысандары. Пәннің - әдіске, ал әдістің - пәнге “қосылу” мүмкін еместігі; құқықтың жалпы теориясы пәнінің ерекшеліктеріне қарай оның әдістері арқылы есепке алу қажеттілігі.

Құқық дамуын анықтайтын заңдарды тану. Олардың табиғи заңдардан е материалдық әлем объектілері дамиды заңдардан айырмашылығы және олардың сипаттары. Юридикалық заң және қоғам даму заңдылығы: олардың ара қатынас нысандары.

Құқықтың жалпы теориясы қалыптастыратын ұғымдар мен түсініктердің ерекшеліктері. Құқықтың жалпы теориясы пәнін танудағы олардың орны.

Құқықтың жалпы теориясының заңгерлердің кәсіби сапалығы мен юридикалық көзқарастары және де азаматтардың құқықтық мәдениеті мен құқықтық санасының өсуіне ықпал ету нысандары.

Заңгерлердің юридикалық көзқарастарымен кәсіби қасиеттерінің қалыптасуы мен дамуына және де азаматтардың құқықтық санасы мен құқықтық мәдениетінің өсуіне құқықтың жалпы теориясының ықпал ету нысандары.

Нақты юридикалық, соның ішінде салалық, юридикалық пәндердің (құқықтық дамуының жалпы қағидаларын дайындауда, және жалпы құқықтық ұғымдар мен түсініктерді қалыптастыруда) қызметтенуіне құқықтың жалпы теориясының өрлеуші ықпалы. Құқықтың жалпы теориясының қызмет етуіне және дамуына керісінше нақты, соның ішінде құқықтық, салалық, юридикалық пәндердің ықпалы.

Теориялық немесе тәжірибелік жағдаяттарды шешуді талап ететін ретіндегі мәселе. Қандай да бір құбылыстарды, объектілерді, үдерістерді түсіндірудегі қарама қайшылық позиция түрінде шығатын, қарама қайшылық жағдаяттарды тумамай қоймайтындығы және заңдылығы. Сондай, ақ оларды шешу үшін жүйелі жинақтауды.

Такырып 2. Құқықтың жалпы теориясының қазіргі кездегі әдіснамалық мәселелері

Әдістемені анықтаудағы әртүрлі тәсілдер. Танудың жалпылама (философиялық)

әдістемесі және зерттеушінің дүниетанымы.

Құқықтың жалпы теориясындағы жалпы ғылыми және жеке ғылыми әдістемесінің үйлесуі. Жалпы ғылыми әдістеменің негізгі талаптары және құқықты зерттеудегі жеке ғылыми әдістерді қолдануда

олардың ықпал етуі. Құқықтың жалпы теориясындағы эксперименттік, нақты-элеуметтік, статистикалық, салыстырмалы, кибернетикалық, формальды-догматикалық әдістерді кеңейте қолдану.

Құқықтық құбылыстарды зерттеу, түсіндіру және талдау үдерісіне саиалық сол сияқты және сандық көрсеткіштерді қолдану.

Құқықты зерттеу және үйрену логикасы. Ғылыми ойлау тәсілдері: талдау (анализ), сомдау (синтез), дедукция, болжау (гипотеза). Юридикалық ойлаудың ерекшеліктері. Құқықтың жалпы теориясындағы ақиқатқа жету міндеті. Құқықтық норма ақиқаттылығы туралы сұрақты қою мүмкін еместігі. Осы сұрақтар бойынша ғалымдардың пікірлерінің әртүрлілігі.

Құқықтың жалпы теориясы құқықты тану әртүрлі әдістерді кешенді қолдану оның ақиқаттылығына табысты жетудің міндетті шарттары болып табылады.

Философияның ғылыми таным қағидаларын жасау, және де оның ұғымдары мен түсініктері жүйесі - юриспруденцияның ғылыми-әдістеме өзегі ретінде. Юриспруденция дамуының қазіргі кезеңінде юридикалық пәндер мен философияның одағын нығайту қажеттілігі. Құқықтың жалпы теориясы мен философия және басқа да нақты құқықтық ғылымдармен байланысы мен өзара әрекеттенуі механизмі. Құқық философиясы және оның ықпалында және оның тікелей қатысуымен қалыптасқан ұғымдар: еркіндік, ерік, әділеттілік, адамгершілік, теңдік және тең құқықтық.

Құқықтың жалпы теориясы әдістемесі, оның сол құқықтың жалпы теориясы үшін, және де нақты соның ішінде, салалық юридикалық пәндер үшін мәні. Құқықтың жалпы теориясы дайындаған ғылыми-әдістемелік қағидалардың сипаты, табиғаты, әрекет ету аясы және талаптары, олардың юриспруденция әдістеме жүйесінде алатын орны. Қазіргі кезеңдегі юриспруденцияның ғылыми-әдістемелік потенциалының қалыптасуына және дамуына құқықтың жалпы теориясының рөлінің белсенділігі.

Өзіндік ғылыми әдістемені дайындаудағы нақты құқықтық ғылымдар мен пәндердің ролі. Көзделген міндеттерді шешудегі құқықтың жалпы теориясы мен философия жетістіктерін олардың есепке алуы; өз пәніне тән ерекшеліктері мен айрықшылықтарына қарай ғылыми олардың әдістемеге қойылатын талаптар мен жалпы қағидаларды нақтылауы. Құқықты танудағы тарихилық қағида құқықтың жалпы теориясына деген тарихи-мемлекеттанушылық және тарихи-құқықтанушылық ғылымының жағымды әсер етуінің нәтижесі ретінде.

Философия, құқықтың жалпы теориясы мен нақты юридикалық пәндердің ғылыми-әдістемелік күшейтуді өзара байытуы - қарастырылып отырған ғылыми кешен мен ғылыми пәннің дамуының қазіргі кезең ерекшелігі.

Ғылымның партиялылық қағидасы және оның табиғатынан,

сипатынан және бағыттылығынан туындайтын қажеттілігі мынада, белгілі бір әлеуметтік топтың немесе белгілі бір таптың мүдделер мен тұтынушылығын үшін құқықтық құбылыстарды бағалаудағы қажеттіліктен шығады.

Ешқандай оларды қаралаусыз және әсемдеусіз, немесе олардың барлық кемшіліктері мен артықшылықтарымен құқықтық құбылыстарды тануда объективтілігі мен бейтараптылығы. Қазіргі кездегі юридикалық ғылымының әдістемелік көпшіліктің мәселелері.

Құқықтың жалпы теориясының қызметтенуіндегі іргелі және қолданбалы міндеттерінің үйлесуі, біріншісі екіншісінің алдында аса нақты басым көрініс тапқан жағдайда. Құқықтың жалпы теориясының іргелі міндеттерін табысты шешу - оның гуманитарлық және юридикалық білім жүйесіндегі ғылыми-әдістемелік және жалпы теориялық мәнін кәтерудің алғы шарты, ал оның қолданбалы міндетін шешу - құқықтық құрылыс тәжірибесі мен оның үзілмейтін байланысының көрсеткіші.

Ашық жүйеде оның зерттеуші-танымдық, интегративтік, бағдарлаушы, болжаушы, әдістемелік, гәрбиелік қызметі арқылы терең көрініс тапқан қоғам өмірі ісі жағдайына құқықтың жалпы теориясының ықпалы. Аталған қызметтерінің қалыптасуы мен дамуы диалектикасы: олардың біреуінің келескісінің орындалуы үшін қолайлы жағдайды тугызу, қалған қызметтердің жетістіктерін өзара пайдалану, жалпы міндеттерді және т.б. жүзеге асыру үшін әртүрлі қызметтер күшінің бірігуі.

Такырып 3. Мемлекет пен құқықтың пайда болуы және типологиясы

Алғашқы қауымдық құрылыс және онда адамдардың мінез құлқын реттеген әрекет етуші нормативтік жүйе. Оларды қоршаған табиғи жағдайлардан адамдардың тәуелділігі, өндірушінің өте төмен деңгейі. Адамдардың өмірін қамтамасыз етуші еңбек құралдары мен аспаптарының баяу дамуы, еңбектің ірі қоғамдық бөлінісі, еңбек қызметінің сипатына, материалдық қамтамасыз етілу деңгейіне, кәсібіне қарай тұрғындардың жеке топтамаға жіктелуі, тұтынушы экономиканың өндіруші экономикаға ауысуы және т.б.; оның қоғамдық қатынасты нормативтік реттеу сипатына, табиғатына және нысанына әсері.

Алғашқы қоғамның сол кездегі адамдардың оларды қоршаған әлемді жеке салаларға бөлместен қабылдау нәтижесі болып табылатын мононорма жүйесі (басқа ғалымдардың пікірі бойынша, - архаикалық, ежелгі нормалар жүйесі). Мононормалар әдет гүрыптардың, мораль нормаларының, діни догмалардың белгілерін өзіне органикалық үйлестірген және аталған әлеуметтік реттеушілердің белгілерінің бірлестігі ретінде. Қоғам дамуының белгілі кезеңінде мононорманың прогрессивті рөлі. Мононормалардың өзінің позитивтік потенциалын

жою және олардын дағдарыстық кезеңге ұшырауы. Мононормалар реттеп отырған қоғамдық қатынастардың өзара сәйкес келмеуінің күшеюі. Мононормалардан әдет-ғұрыптың, дәстүрдің, моральдың адамгершіліктің, діни рәміздердің бөлінуі және соңғылардың қатысты дара әлеуметтік реттеуші жүйені құруы. Құқық пайда болуының экономикалық, әлеуметтік және рухани алғы-шарттары. Қоғамның рулық тайпалық ұйымының мемлекетке қайта құрылуы - құқық пайда болуының маңызды шарты.

Алғашқы қауымдық қоғамның нормативтік жүйесінің өшу үдерісінің диалектикасы және оның құрылымдық құрамдас көптеген бөліктерінің мемлекеттік- ұйымдасқан қоғамның қалыптасып жатқан құқықтық жүйесіне баяу көшуі. Алғашқы қауымдық қоғамның нормативтік жүйесінің құқыққа алмасу үдерісіндегі жаңалық пен мирасқорлықтың үйлесуі. Құқыққа дейінгі реттеу жүйесінен құқықтық жүйеге ауысу кезінде аралық-өтпелі нысанды пайдалану, олардың қарастырылып отырған үдерісті жеделдету, терендету және аяқтаудағы рөлі.

Өзінің жаңа жағдайға бейімділігін, көлемділігін және тиімділігін танытқан құқыққа дейінгі нормативтік институттарды және бекітулерді жаңадан пайда болған мемлекеттің сақтауы. Мемлекеттің пікірі бойынша, жаңа жағдайға толық жауап беретін жаңа институттар мен бекітулерді олардың толықтыруы, және де мемлекеттің жүргізетін саясатына жеткілікті бейімделмеген нормалар мен бекітулердің “іріктелуі”.

Алғашқы қауымнан мемлекеттік-құқықтық құрылыс кезеңге көшуде қоғамдық қатынасты реттеудегі қалдырылған із, яғни жоғарыда көрсетілген үдерістердің ұзақтылығы.

Құқықтың пайда болуының негізгі теориялары: теологиялық, патриархалдық, келісімдік, күштеу, диалектикалық-материалистік. Оларды салыстырмалы талдау. Құқықтың пайда болуының класстық теориясының біржактылығы және олардан туындайтын біреудің (қоғамды тапқа бөлу, таптық қайшылықтардың бітімгершілікке келмейтіндігі) абсолюттендірілуі және басқалардың рөлін (әлеуметтік үдерістердің тұрақты күрделенуі, өзекті, өмірлік маңызды мәселелерді шешу үшін барлық адамдардың бірігуі, ымырашылдық (консенсус) іздеу және өзара қабылданатын келіскен шешімге келу) елемей факторлары.

Құқықтың өмір сүру, қызмет ету және дамуының ұзақтылық сипаты және осыған байланысты олардың кезеңге бөліну қажеттілігі. Кезеңге бөлудегі ғылыми өлшемдер.

Қоғамның құқықтық өмірін кезеңге бөл>те деген хронологиялық көзқарас. Ежелгі элем, орта ғасыр, жаңа және жаңа заман құқығы. Қоғам дамуындағы өзгерістерге орай құқықтағы өзгерістер.

Құқық типологиясындағы формациялық негіздер. Қоғамдық-экономикалық формация туралы ілімдер және құқық сипаты,

анатомиясы және бағыты туралы мәселелерге түсініктеме берген кезде онын жағдайын есепке алу. Құлиеленушілік, феодалдық, буржуйлық, социалистік құқық; олардың ерекшеліктері және өзіне тән белгілері. Құқықтың тарихи типтерінің ауысуы. Бір типтің екінші типке өтудің эволюциялық және революциялық жолдары. Өтпелі қоғамның (транзиттік) құқығы.

Құқық эрекеттенетін өркениет типі бойынша құқық типологиясының өркениеттік негіздерін қолдану қажеттілігінің пайда болуы. Батыстық, мұсылмандық, қытайлық, далалық және т.б. өркениет түрлері және олардың эрекет етуші құқықтың мазмұнына, табиғатына, ықпал ету тиімділігіне және даму бағытына әсері.

Құқық типологиясына деген формациялық және өркениеттік көзқарастарының біржактылығын жеңудің маңыздылығы және олардың талаптарының органикалық үйлесуі.

Тақырып 4. Құқықтың мәні және әлеуметтік тағайыны

Құқық түсінігіне эртүрлі көзқарастар - табиғигылымдылық, таптық, тәңірлік пайда болу ұстанымы; оларды бағалау. Құқықты адами құндылықтар ұстанымы жағынан зерттеу және түсіндіру қажеттігі.

Құқық түсінушіліктің қазіргі ғылыми жағдайы. Құқыққа деген қазіргі көзқарастардың қалыптасуына және дамуына құқықтың нормативтік мектебінің, құқық туралы әлеуметтік ілімінің, құқықтың табиғи, психологиялық, тарихи, позитивтік теорияларының және басқа да юридикалық ойлар ағымдарының ықпалы. Құқықғы түсіндірудегі юриспруденцияның дәстүрлі көзқарастары (“тар нормативтік”; позитивтік, яғни “құқыққа деген кең көзқарас”, оған құқық нормасынан басқа құқықтық қатынас, субъективтік құқықтарды және заңды міндеттерді де жатқызады) және қарастырып отырған мәселе бойынша қазіргі (құқықтың либертарлық-юридикалық теория) ағымдар; оларды салыстырып талдау және мәнділігін бағалау.

Қазіргі құқық түсінушілік - саяси-құқықтық ойлардың маңызды жетістігінің көрініс табуы. Құқықтың түп тамыры (генезис) және құқық түсінігін анықтау барысында оның ерекшелігін есепке алу. Құқықтың мазмұндық және мәндік сипаттамасы.

Құқықты бағалау әлемдік өркениеттің ең көрнекті жетістігі ретінде және қоғам алдында тұрған міндетті шешу тиімді құралы ретінде. Құқықты қолдану және пайдалану үдерісінде құқықтың жетістіктері мен кемшіліктерін есепке алу қажеттілігі.

Құқықтың нормативтілігі, оның жалпыға міндеттілігі, формальды анықталғандығы, жүйелілігі, еркіндік сипаты. Мемлекет пен құқықтың үзілмейтін органикалық байланысы. Объективтік құқық және субъективтік құқық, олардың ара қатынасы.

Мемлекеттік-ұйымдасқан қоғамда құқықтың эрекеттенуінің объективтік қажеттілігі. Ф.Энгельс қоғамдық дамудың белгілі кезеңінде пайда болған жалпы ереже бойынша күннен күнге қайталанатын бөлініс, өндіріс актілері және айырбастауды қамтитын

тұтынушылық туралы. Қоғамның өндірістік-экономикалық, саяси-элеуметтік және рухани өміріндегі құқықтың рөлінің күшін негіздейтін факторлар. Құқық еңбектік, мүліктік, отбасылық және т.б. қатынастарды нормативтік реттеу, мемлекеттік органдардың қызмет тәртібін бекіту, олардың арасындағы міндеттерді бөлу және шектеу, азаматтың құқықтары мен бостандығын қорғау және қамтамасыз ету кепілдігін бекіту, мемлекеттік құрылысқа, тұрғындардың мүддесіне, заңдылыққа, құқықтық тәртіпке бағытталған қауіппен күресу бағытын анықтау құрал ретінде.

Құқықтың реттеуші, қорғаушы, юрисдикциялық, бақылаушы, бағдарлаушы және көтермелеуші қызметтері (функциялары). Құқықтың тәрбиелік және ақпараттық ықпалы. Құқықтағы “міндетті” және “тән” бастамалардың үйлесу диалектикасы. Құқық пен заңды айыру қажеттілігі.

Әлеуметтік мүдде мен тұтынушылықтың құқықпен жанама байланысы. Құқық дамуындағы қайшылықтар және оларды шешу жолдары.

Жаһандандыру кезеңдегі қоғамдық қатынасқа құқықтың реттеуші және басқа да ықпал етуінің мазмұны: бір тұлғаға құқықтық өкім берілуі, келесі тұлғаға міндеттің жүктелуі, құқық бұзушыларды жауапкершілікке тарту.

Құқық елдің барлық тұрғындарының (немесе көпшіліктің) мүддесіне, немесе қоғамдағы билеуші жоғарғы топтың, билеуші таптың, әлеуметтің мүддесі үшін әрекет ететін мемлекеттің еркінің көрінісі. Құқықтың әлеуметтік базасының және оның тұғыры аясының баяу кеңейуі - қазіргі құқықтық дамуының бірден бір тенденциясы. Құқықтағы жалпыәлеуметтік және таптық бастамасының үйлесуінің пропорциясындағы өзгеріс: біріншісінің басымдылығы және екіншісінің әлсіреуі. Барлық тұрғындардың немесе олардың көпшілігінің мүддесі және еркі құқықта көрініс табуымен байланысты міндетті шешуде әр елдің прогрессивтік күшін жұмылдыру. Жалпы ерік, бұқаралық ерік, қоғамның барлық мүшелерінің еркі: олардың ара қатынасы және тұтасу нысандары. Қоғамда әлеуметтік-арбитраждық қызметті (функция) орындау жолымен келісімге және ымыраға жету, сонымен қоса әлеуметтік, ұлттаралық, дінаралық тұрақтылыққа жету және конфронтация мен дау-дамайдың алдын алу құқысының мақсаты.

Құқық бостандықтың және әділеттіліктің өлшемі ретінде. Құқықтың басты мақсаты жеке, топтық, таптық, ұлттық және басқа да социумдық мүдделерді қанағаттандыру үшін тең мүмкіндіктермен қамтамасыз ету. Құқықтың жалпы мәні мен әлеуметтік айырмашылығының мақсатқа лайықтылығы туралы ғалымдардың пікірлерін (О.Э. Лейст) бағалау.

Такырып 5. Құқықтың әрекеті, құқықтық ықпал ету және құқықтық реттеу

Қоғамдағы әрекет етуші, қалыптасқан және дамушы әлеуметтік реттеушілердің саналуандығы. Қоғамның әлеуметтік нормаларының жіктелуі, олардың техникалық нормалардан айырмашылығы. Әлеуметтік реттеу жүйесіндегі құқықтың үлгі ролі.

Қазіргі кездегі құқықтық норма-ларды гуманизациялау проблемалары.

Адамдардың жүріс тұрысын реттеу үдерісіндегі құқықтық, моральдық және адамгершілік нормалардың өзара қатынас нысандары. Моральдық зиян келтірген үшін шығынын сот арқылы төлету құқықтық ұйғарымы. Тұрғындардың адамгершілігін қорғау туралы Қазақстан Республикасы Конституциясында.

Әдет-ғұрыптар мен дәстүрлердің ерекшеліктері оларды құқықтық нормалармен салыстыру; тәжірибеде оларды қолдану аясын шектеу. Құқықтық (мемлекетпен санкцияланған) әдет-ғұрып; әдет-ғұрып құқығы. Кейбір адамдардың жеке құқықтық нормаларды әдеттегідей орындау - оларға әдет-ғұрыптардың ықпал ету нәтижесі ретінде. Реакциялық және консервативтік әдет-ғұрыптар мен құқық арасындағы күрес.

Қоғамдық ұйымдар шығаратын нормалардың реттеушілік ролі және олардың құқықтық нормалармен ара қатынасы. ҚР Конституциясындағы қоғамдық ұйымдар нормаларынан құқықтан қашықтығы туралы. Саяси партия нормалары және олардың көппартиялық жағдайдағы әрекеттенуі.

Діни нормалар, олардың ерекшеліктері, діннің қайта жаңғыруымен және діни ұйымдардың жандануымен байланысты олардың әрекетінің күшеюі. Осы үдерістердегі құқықтың ролі. Діни экстремизммен құқық нормаларының күресі.

Қазіргі кездегі құқықтық нормаларды гуманизациялау проблемалары. Құқықтық реттеу мен құқықтық ықпал етудің арақатынасы.

Құқықтық реттеу механизмі мемлекет үшін тиімді бағытта дамитын қоғамдық қатынасты қамтамасыз ететін бір бірімен өзара байланысты және өзара әрекеттенетін юридикалық құбылыстар жүйесі ретінде. Құқықтық реттеу және оның қалыптасқан механизмінің құқықтың ақпараттық, тәрбиелік, әлеуметтік-психологиялық ықпал ету және оның қалыптасқан механизмінен айырмашылығы.

Құқықтық реттеудің негізгі элементтері: құқық нормасы, заңды деректер, құқыққолдану актілері, құрамына субъективтік құқық және объективтік міндеттер кіретін құқықтық қатынас, сонымен қоса басқа да құқықты іске асыру актілері. Олардың юридикалық сипаты және бағалануы. Корсетілген элементтердің әрекеттену кезектілігі, кез келгені осы үдерістің белгілі бір кезеңін басымдылықпен бейнелейді.

Құқықтық реттеудің кейбір сатыларында - салалық және салалық, шарттық және нормативтік, мейлінше қолайлы режим, әрекетті шектеу режим және т.б. анықталған құқықтық режимдерді

бекіту және сақтау. Реттеу үдерісінде құқықтың юридикалық котермелеу, жеңілдіктер, қолдаулар, сонымен юридикалық қысқартуларды қолдану.

Қоғамдық қатынаста құқықтық реттеу механизмін әрекетінің тиімділігі. Тиісті шараны қабылдауда ұзақ ұстап қалуды, үзілісті болдырмау, тіпті қорсетілген юридикалық себегі салдар мен нәтиженің туындауына толық кедергі тигізбеу. Құқықтық реттеудің барлық салаларының қызмет етуі, ымыраға келуі және үйлесуі - құқық әрекеттенуінің маңызды шарты. Құқықтың қоғамды экономикалық, қаржылық, азық- түліктік тоқырау мен оның салдарынан шығару мүмкіндіктерін пайдалану.

Тақырып 6. Құқықтың қайнар көздері және құқық нормасы

Құқық нормасы адамдардың мінез құлқының жалпы ережесі ретінде, олардың әрекеті мен қылықтарының үлгісі, олшемі, бағалану масштабы ретінде. Құқық нормасы белгілері - оның жалпыға міндеттілігі, әрекетінің көп қайталанбалылығы, мемлекеттік мәжбүрлеу шарасымен қамтамасыз етілуі, ұсынушы - міндеттеушісіпаты. Құқық нормасының жеке құқықтық талаптар мен ұйғарымнан және де ұсыныстан, кеңестен, шақырудан айырмашылығы.

Құқық нормасы құрылымы. Диспозиция құқық нормасының басты құрылымдық бөлігі ретінде және адамдардың әрекеті мен қылықтарын реттеудегі жетекші рөлі. Құқық нормасының гипотеза мен санкциясының қызметтік тағайындалуы. Құқық нормасының диспозиция, гипотеза және санкцияның негізгі түрлері.

Нормативтік құқықтық актілер баптарында құқық нормаларының орналасуының таралған тәсілдері. Құқық нормасының кейбір құрылымдарының орналасу нысаны олардың нағсыз мазмұнымен сәйкес келмеуінің кездесуі. Құқыққолданушы субъектілердің нормативтік ұйғарымның, кейде оның текстуралдық нысанымен сәйкес келмейтін жағдайда, мағынасын дұрыс құру дағдысы. Нормативтік құқықтық актілер баптарында құқық нормасының тікелей, бланкеттік және сілтемелік орналасу тәсілдері.

Құқық нормасы түрлері. Құқық нормасын жіктеу өлшемдері: заңды күші, адамдардың мінез құлқына ықпал ету тәсілдері (міндеттеу, тыйым салу, рұқсат ету), реттеу пәні мен әдістері, әрекеттену аясы. Императивтік және диспозитивтік нормалардың ерекшеліктері.

Юридикалық және материалдық мағынасында құқық қайнар көздері туралы теоретик-құқықтанушылардың көзқарастарының эволюциясы. Материалдық мағынасындағы (экономикалық және басқа да қоғамдық қатынастар жүйесі; заңға енгізілген мемлекет еркі) құқықтың қайнар көздерінің түрлері. Юридикалық мағынасындағы (құқықтық әдет-ғұрып және әдет-ғұрып құқығы, соттық және әкімшілік прецеденттер және прецеденттік құқық; нормативтік құқықтық актілер; юридикалық доктрина және комментариилер; ішкі мемлекеттік, мемлекетаралық, халықаралық - нормативтік мазмұнды шарттар;)

құқық қайнар көздерінің түрлері. Осы проблеманы түсіндіру және ашу барысында құқық қайнар көздері түсінігінің көрсетілген екі мағынасының үйлесу қажеттілігі.

Құқық қайнар көздерінің оның нысанымен ара қатынасы. Мемлекеттің құқықтық қызметінің нысандары және оның органдары: құқықшығармашылық, құқыққолданушылық, құқыққорғаушылық. Құқық қоғамдағы қалыптасқан элеуметтік- экономикалық құрылым нысан ретінде. Заңдар, жарлықтар, декреттер және басқа да нормативтік құқықтық актілер оларда құқық нормасын шоғырландырған нысан ретінде және заңға мемлекет еркін енгізген нысан ретінде.

Құқық қайнар көздері жүйесіндегі нормативтік құқықтық актілердің алатын орны, оларды құқықтық әдет-ғұрыптан, соттық және әкімшілік прецеденттермен, нормативтік мазмұнды шарттармен салыстыру. Нормативтік құқықтық актілердің негізгі белгілері және олардың қолдану актілерінен және құқыққа түсінік беруден және басқа да жеке құқықтық актілерден айырмашылығы.

Нормативтік құқықтық актілерді әртүрлі елшемдер (заңды күші бойынша, оларды қабылдаған субъектісі, әрекет ету аясы және қамтылуы және т.б.) бойынша жіктеу. Нормативтік құқықтық актілердің иерархиясы және бағыныштылығы, олардың өзара келісімділігі.

Мемлекеттің құқықтық жүйесіндегі заңның жетекші орны. Заң және құқық: сәйкестілігі және айырмашылығы. Заңның үстемділігі және оған барлық заңға бағынышты актілердің сәйкес келуі. Заңдардың түрлері - негізгі, конституциялық, кодекстер және өтпелі (ағымдағы). Заңнамалық актілер және олардың түрлері.

Заңға бағынышты нормативтік құқықтық актілердің саналуандығы. Парламенттің, Президенттің, Үкіметтің, сот органдарының, министрліктердің, ведомствалардың, маслихаттардың, әкімшіліктердің актілері.

Конституциялық Кеңестің, Орталық басқарудың актілері және олардың ерекшеліктері.

Нормативтік құқықтық актілерді басылымға беру және күшіне енгізу процедурасы. Олардың уақыт бойынша, кеңістікте, адамдар арасында әрекет етуі.

Заңның және басқа да нормативтік құқықтық актілер кері күші. Заңдар мен басқа да нормативтік құқықтық актілердің кері күші болмайтын жағдаяттар.

Тақырып 7. Құқықшығармашылық үдеріс пен құқықты жүйелеудің қазіргі кездегі тәжірибелері

Құқықшығармашылық - құқықты қалыптастыру үдерісінің дінгегі, құқықты құру тәсілі. Құқық сапасы құқықшығармашылық әрекетін өткізу деңгейі және олардың кезектілігін сақтаумен байланысты. Құқықшығармашылық қағидалары: демократизм, заңдылық, кәсібилік,

тұрғындардың мүддесін ескеру, нормативтік құқықтық актілер жобасын талқылауға азаматтарды тарту.

Құқықшығармашылық (заңшығармашылық) үдерісінің кезендері. Заңнамалық бастама, оның субъектілері, олардың құқықтары мен өкілеттіктері. Заң жобасын әзірлеу, оларды парламентке енгізу және кең талқылау. Заңды және басқа да нормативтік құқықтық актілерді қабылдау. Оларды жариялау тәртібі. Референдум және плебисцит халықтың тікелей құқықшығармашылық нысаны ретінде; оны өткізу тәртібі мен процедурасын сақтау.

Заңнаманы жүйелеу оның қалыпты күйін қолдау құралы, оның өмірден қалыспауының алдын алу және тәртіпке келтірілген құралы, қоғам дамуының нәтижесінде жетілген тұтынушылыққа сай келтіру құралы ретінде. Заңнама кодификациясы, консолидациясы және инкорпорациясы ерекшеліктері. Кодификация актілері: кодекстер, заңнама негіздері, ережелер, жарғылар. Консолидация актілері: заңдар жинағы. Жинақтар, жаршылар және басқа да инкорпорацияланған заңнамалардың көрініс табу нысандары.

Заңдық (юримдикалық) техника және оның заңнаманы жүйелеу мен құқықшығармашылық сапасын қамтамасыз етудегі орны. Заңнаманы жүйелендірумен, аталған шараны өкізу барысында қолданылатын ұғымдар мен түсініктерді біртектендіру туралы талапты сақтаумен байланысты кейбір процедураларды компьютерлендіру. Құқықшығармашылық пен заңнаманы жүйелендіруге деген кешендік көзқарас.

Тақырып 8. Құқықтық қатынастарды зерттеудің әдістемелік мәселелері

Құқықтық қатынас қоғамдық байланыстың юримдикалық нысаны ретінде. Экономикалық, әлеуметтік-саяси, рухани және басқа да қоғамдық қатынастар және олардың құқықтық реттелуі. Құқықтық қатынас құқықтық норма тапалтарын жүзеге асыру тәсілдері ретінде. Құқықтық қатынасты субъектілері, объектілері, мазмұны, құқық салалары бойынша жіктеу. Реттеуші және қорғаушы, абсолютті және қатысты құқықтық қатынастар, олардың айрықша белгілері мен ерекшеліктері.

Құқықтық қатынас субъектілері және олардың жіктелуі. Жеке адамдар (азаматтар, шетел азаматтары, азаматтығы жоқ адамдар), мемлекеттік органдар, қоғамдық бірлестіктер құқықтық қатынастар субъектілері ретінде. Жеке және заңды тұлғалар. Мемлекет құқықтық қатынастың ерекше субъектісі ретінде. Құқықсубъектілік қоғамдық юримдикалық қасиет ретінде, оның сипаты, бағыты және құрылымы. Құқыққабилеттілік, әрекетқабилеттілік, деликтқабилеттілік; оларға сипаттама. Құқықтық мәртебе. Құзырет.

Құқықтық қатынастың юримдикалық мазмұны - құқыққа қатысушы тараптардың субъективтік құқықтары мен заңды міндеттері, олардың корреспонденттік байланысы. Субъективтік құқық және заңды

міндеттердің мазмұны мен құрылымы.

Тақырып 9. Юридикалық тәжірибе мен юридикалық процесс

Юридикалық тәжірибе әлеуметтік тәжірибенің бір түрі ретінде. Юридикалық тәжірибе және құқықтық ақиқаттылық. Юридикалық тәжірибе құрылымы. Әлеуметтік- құқықтық тәжірибе. Юридикалық әрекеттер. Юридикалық тәжірибенің объектісі. Юридикалық тәжірибе қатысушылары. Юридикалық тәжірибенің Юридикалық тәжірибенің құралдары мен тәсілдері. Юридикалық тәжірибенің нәтижелері. Юридикалық тәжірибенің түрлері. Юридикалық тәжірибенің нысандары. Юридикалық тәжірибеін функциялары. Қазақстандағы юридикалық тәжірибені жетілдіру жолдары.

Юридикалық процестің және мазмұны. Құқықтық процедуралар мен соттық процедуралардың түсінігі. Соттық процедуралардың сатылары. Юридикалық процесс құқықтық, зайырлы және әлеуметтік мемлекеттің кепілі ретінде. Юридикалық процестің салалық түрлерінің мәселелері.

Тақырып 10. Құқықтық іске асыру

Құқықты іске асыру құқықтық талаптарды өмірге әкелуді сипаттайтын, құқықтық реттеу үдерісінің барлығын аяқтайтын кезең ретінде. Құқықты іске асырудың көп түрлілігі. Қарапайым (тікелей) нысандары: құқықты сақтау, орындау, пайдалану. Құқықпен тыйым салынған әрекеттерден ұстану. Құқықты іске асырудың күрделі нысандары: субъективтік құқықты жүзеге асыру және құқықтық қатынас субъектілерінің юридикалық міндеттерін орындау; құқыққа қайшы әрекеттерді бұлтартпау. Құқықты іске асырудың күрделі нысанында заңды және деректі сатыларды айыру. Қолдану кейбір құқықтық нормаларды іске асырудың күрделі нысанының бастапқы сатысы ретінде. Құқықсыз іске асырушы қызметінің көлемін анықтаған кезде әр құқықтық норма әрекетінің қайталанбалылығын есепке алу және оның сомалық нәтижесі. Құқықты іске асыру мен құқықтық реттеудің ара қатынасы. Құқықты іске асыруды дұрыс және толық ұйымдастырушы-юридикалық камтамасыз ету.

Құқық нормасын қолдану - оны іске асырудың бастапқы арнайы нысаны ретінде. Құқыққолдану қызметін барлық нормаларға емес тек кейбір нормаларға қолдану мүмкіндігі. Нақты өмірлік жағдайға құқық нормасын қолданатын субъектілер (мемлекеттік органдар және лауазымды тұлғалар, сонымен қоса мемлекеттің өкілі, қоғамдық бірлестіктер); құқық нормасын кейбір азаматтардың қолданбаушылығы. Құқық қолдану қызметін жүзеге асыруда қажеттілік туындайтын оқиғалар. Құқық нормасын қолдану үдерісінің сатылары (норманы қолдануға тиісті оқиғаның деректі жағдайын анықтау, оның юридикалық қасиетін және ақиқаттылығын тексеру, шешім қабылдау және оны құжаттандырып рәсімдендіру). Құқықтық норманы қолдану актілері, олардың түрлері және белгілері. Заңдылықты және негізділігін камтамасыз ету, оның тиімділігін

көтеру.

Құқық нормасына түсінік беру олардың талаптарын және ұйғарымын дұрыс колдану, орындау, жүзеге асыру алғы шарты ретінде. Құқық нормасына түсінік берудің түрлері: құқық нормасының юридикалық мазмұнын ұғындыру (филологиялық, логикалық, жүйелілік, тарихи-саяси) ретінде; талданатын норманы түсіндіру (ресми және бейресми, нормативтік және казуальдық, аутентикалық; доктринальдық) ретінде, талданатын қызметтің қорытындысын шығару талқылау (сөзбе сөз, таратушы, шектеуші) ретінде.

Құқықтағы актандақтар және оның орнын толтыру тәсілдері. Заңдағы ұқсастық және құқықтағы ұқсастығы. Қылмыстық құқықта ұқсастықты қодданбаушылық. Юридикалық коллизиялар.

Құқықты талқылау актілері. Құқықты талқылау актілері мен (антерпретациялық актілер) нормативтік құқықтық актілердің арақатынасы. Құқық нормасы, нақтылайтын ережелер, интерпретация. Юридикалық тәжірибе талқылау мен нақтылауға бағытталған актілер.

Тақырып 11. Құқыққа түсінік беру : түсінік беру актілері мәртебесі және жіктеуге қатысты мәселелері

Құқыққа түсінік берудің түсінігі, қажеттілігі және маңыздылығы. Ұғыну мен түсіндіру. Құқыққа түсінік берудің тәсілдері: грамматикалық (лингвистикалық), функционалдық, тарихи, жүйелік, логикалық, теологиялық.

Құқыққа түсінік берудің түрлері. Құқықты талқылау түрлерін жіктеу өлшемдері. Құқықты ресми және бейресми талқылау. Нормативтік құқықтық актілерді тапқылауға құқығы бар мемлекеттік органдар. Халықаралық шарттарды талқылау. Құқықты бейресми талқылау түрлерінің құқықтық сананың түрлерімен байланысы. Құқықты нормативтік және казуалды талқылау. Құқықты көлемі бойынша талқылау түрлері.

Тақырып 12. Адамның құқықтық мәні бар жүріс-тұрысы

Адамдардың жүріс-тұрыстарының құқықтық ұйғарымдарына сәйкестенуін қамтамасыз етуі - құқықтық реттеудің ең маңызды міндеті. Құқыққа сай жүріс-тұрыс юридикалық норма ұйғарымдарына жауап беретін және олармен шиеленіске түспейтін жүріс тұрыстар ретінде. Оның мемлекет және оның мүшелері үшін пайдасы. Құқыққа сай әрекеттердің түрлері: бәсең, карапайым, белсенді. Құқыққа сай жүріс- тұрыстарының құрылымы: объективті және субъективті жақтары, субъекті мен объекті жағдайының ерекшеліктері. Құқыққа сай жүріс-тұрыс ниеттеріне сипаттама: құқықтық ұйғарымды дұрыс түсінуі, заңды жауапкершіліктен қорқу, конформизм және заңды қадірлеушілік, маргинальдық сананың және жеке тұлғаның бет пішінін құрамдасы, адамдардың қимылына және әрекет тандауға оның әсері.

Құқықтық қатынас нысанын қабылдаған құқыққа сай жүріс-тұрыс, және осындай нысаннан тыс құқыққа сай жүріс-тұрыстар. Құқықтық қатынас құрылымына енген еңбегіне байланысты адамның нақты

кимылының сипаты.

Құқықбұзушылық құқыққа қарсы сипатты элеуметтік жүріс-тұрыстан тысқарланған нысаны ретінде. Құқықбұзушылықтың негізгі белгілері. Құқықбұзушылықтың юридикалық құрамы (субъект, объект, субъективті жағы, объективті жағы). Құқықбұзушылықтағы себп пен салдардың байланысы.

Құқықбұзушылықтың түрлері: қылмыс, әкімшілік және тәртіптік бұзушылық, азаматтық құқықбұзушылық. Құқықбұзушылықтағы себепті байланыс пен зиянның байланысы. Құқықбұзушылықтың түрлері: қылмыс, әкімшілік және тәртіптік қылықтар, азаматтық құқықбұзушылық. Қылмыстың қоғамға қауіпті сипаты; қылмыстық емес құқықбұзушылық зияны дәрежесі.

Қазіргі қоғамдағы қылмыстылықтің негізгі құқықбұзушылықтың элеуметтік табиғаты. Қылмыстылық пен құқықбұзушылықтың экономикалық, элеуметтік-саяси, рухани себептері және оларды жеңудегі құқықтың рөлі.

Тақырып 13. Заңды жауапкершілік құқық институты ретінде

Заңды жауапкершілік қылмыспен, қылмыстық емес құқықбұзушылықпен күресу факторы ретінде, олардың алдын-алу және қысқарту. Заңды жауапкершіліктің түсінігі және белгілері. Заңды жауапкершіліктің белгілері және оның мемлекеттік мәжбүрлеу және қоғамдық-моральдық жауапкершілікпен ара қатынасы. Позитивті және ретроспективті жауапкершіліктің тұжырымдары.

Заңды жауапкершіліктің қағидалары мен функциялары. Заңды жауапкершілік түрлерінің жектелуі.

Қылмыстық, әкімшілік, азаматтық-құқықтық және тәртіптік жауапкершіліктің ерекшеліктері. Заңды жауапкершілікке тартудың негіздері (құқыққа қайшылық, зиян, кінә және себепті байланыс) және одан босату. Заңды жауапкершілік және құқықтық санкциялар. Кінәсіздік презумпциясы - құқықтық өркениетке қадам басу. Позитивті және ретроспективті жауапкершілік және оның құқықбұзушылықты қысқарту мен еңсерудегі рөлі.

Тақырып 14. Қазіргі кезеңдегі құқықтық сана мен құқықтық мәдениет

Құқық пен құқықтық сананың үздіксіз байланысы. Олардың алдында тұрған міндеттерді шешуүдерісіндегі олардың өзара әрекеттенуін негіздейтін факторлар.

Құқықтық сана қоғамдық сананың нысаны ретінде ерекшеліктері. Оның қоғамдық сананың саяси, моральдық, діни және басқа да нысандарынан айырмашылығы. Құқықтық санада қоғамдық үдерістің, соның ішінде құқықтық өмірдің бейнеленуі.

Құқықтық сана құрылымы, құқықтық идеология және элеуметтік-құқықтық психология белгілері. Олардың элеуметтік болмыста бейнелену тереңдігі және сипаты бойынша өзара айырмашылығы, құрылымдық бөліктері мен құрамдас элементтерінің ара қатынасы.

Қоғамдық, таптық, топтық және индивидуальдық құқықтық сана. Теориялық және күнделікті құқықтық сана. Заңгерлердің кәсіби құқықтық санасы. Олардың бір біріне әсер етуі, олардың өзара қайшылық туындау мүмкіндігі.

Құқықшығармашылық, құқыққолданушылық және құқықкорғаушылық қызметтер күйіне және барысына құқықтық сананың ықпалы және құқықтық сананың қалыптасуы мен дамуына құқықның керісінше ықпалы.

Құқықтық мәдениет - ерекше құбылысқа өмір беруші құқық пен мәдениетті сомдау (синтез). Құқықтық мәдениеттің саяси, адамгершілік, эстетикалық, мәдени қарым қатынаспен байланысы. Олардың бір біріне әсері. Құқықтық мәдениет құрылымы: қоғамның, социумның, жеке адамдардың құқықтық мәдениеті. Заңгерлердің құқықтық мәдениеті және тұрғындардың құқықтық жалпы оқыту мәселесін шешудегі олардың алатын орны. Құқықтық мәдениет қызметтері (функциялары): реттеуші, танымдық, бағалаушы, болжаушы және олардың құқықтық қызметтенуіне және дамуына әсері. Құқықтық мәдениет деңгейіне және құқықтың тиімділігіне кері әсерін тигізетін факторлар; сондай факторлардың ішінде құқық нигилизмінің алатын орны. Құқықтық нигилизмнің белгілері: құқыққа және заңға деген немқұрайлық қатынас, оларды сыйламаушылық, заңдылық пен мақсатқа лайықтылықты қарсы қою, тұлғаның заңды мүддесін елемей және т.б.. Посттоталитарлық қоғамдағы құқықтық нигилизмнің әлеуметтік және рухани себептері және оларды жою жолдары. Тұрғындардың құқықтық мәдениетін қолдау - құқықтың алдына қойылған мақсаты мен міндетін табысты шешудің алғы шарты.

Тақырып 15. Қазіргі кездегі құқықтық жүйелерді жіктеудің мәселелері

Қоғамның құқықтық жүйесі және оның элементтері. Рене Давид “құқықтық отбасы” және қазіргі құқықтық жүйелер туралы. Құқықтық жүйеге және құқықтық отбасына тән юридикалық белгілер жиынтығы. Континентальдық, англосаксондық, социалистік және дәстүрлі діни құқықтық жүйелерге сипаттама. Аралық құқықтық жүйелер (латынамерикандық, киыр шығыс, скандинавиялық, иудейстік және т.б.). Олардың айрықша белгілері, артықшылықтары мен әлсіз және босаң қасиеттері мен белгілері.

Унификациялық және интеграциялық үдерістер. Қазақстан құқығын континентальдық құқықтық жүйеге жатқызу.

Тақырып 16. Құқық жүйесін зерттеудің әдістемелік мәселелері

Құқықтық нормаларды құқық саласына, бағынышты салаға, институттарға және субинституттарға жатқызудың негіздері. Құқықтық реттеудің пәні мен әдісі және қоғамның өмірсүру аясына сай құқықтық жүйесімен мемлекет мүдделілігі сияқты тұғырын қалаушы белгілер арқылы құқық жүйесін құрастыру. Құқық жүйесін

күру және дамытудағы аталған қағидалардың рөлі. Құқық саласына, бағынышты саласына, институттарына, субинституттарына жалпы сипаттама. Құқықтың материалдық және іс жүргізу салалары. Бүкаралық және жеке құқық. Ұлттық (мемлекеттік ішкі) құқық жүйесі және оның халықаралық құқықпен ара қатынасы. Халықаралық құқықтың ұлттық құқық актілердің алдындағы басымдылығының баяу бекітілуі.

Заңнамалық жүйе түсінігі және оның құқық жүйесінен айырмашылығы. Заңнаманың кешендік саласы. Заңнама жүйесі мен құқық жүйесінің динамизмдік темп айырмашылығы. Заңнаманың салаларға, бағынышты салаға және институттарға жіктеуі және оларға жалпы сипаттама.

Такырып 17. Құқық теориясындағы заңдылық пен құқықтық тәртіп

Заңдылық елдегі қоғамдық қатынастардың барлық субъектілерінің заңдарды және нормативтік құқықтық қатынастарды орындауын сипаттайтыш, қоғам мен мемлекеттің өмір сүру құқықтық режимі ретінде. Заңдылықтың нормативтік негізі - қоғамдық өмірге қатысушыларға бағытталған, құқықтық ұйғарым жүйесі. Заңдылық, демократия және тәртіп. Заңдылықтың юридикалық кепілі. Заңдылық, мақсаттылық, әділеттілік. Конституциялық заңдылық - елдегі барлық заңдылық пен құқықтық тәртіп өзегі. Заңдылық қағидалары: заңдылық бірлестігі, нормативтік құқықтық актілердің иерархиясын сақтау міндетті, заңдылықты күнделікті бақылау, азаматтардың құқығы мен бостандығын қамтамасыз ету. Мемлекеттік органдармен лауазымды тұлғалардың заңдылықты бұзуы - заңдылықты бұзудың ең ауыр түрі ретінде. Қоғамға жайылған және тәлкекке айналған заңдылықтың бұзылуының нысандары; оларға жол бермеу.

Құқықтық нормаларды іске асыру нәтижесінде қалыптасқан қоғамдағы тәртіп, құқықтық тәртіп ретінде, заңдылықтың талаптарын жүзеге асырудың логикалық салдары. Құқықтық тәртігі және қоғамдық тәртіп. Құқықтық тәртіп жүзеге асырылған құқық ретінде, құқықтық қатынастың заңды мазмұны және құқықты іске асырудың басқа нысандары арқылы өмірге енуі ретінде.

Заңдылықты және құқықтық тәртіпті сақтау қазіргі таңдағы қоғамның элеуметтік- экономикалық және рухани дамысының объективті талабы ретінде.

Такырып 18. Құқықтағы ынталандырулар мен шектеулердің мәселелері

Құқықтағы ынталандырулар мен шектеулер мемлекет функцияларын жүзеге асыру әдістерінің көрінісі ретінде - сендіру мен мәжбүрлеу.

Құқықтық ынтапандырудың түсі және нігі. Марапаттау және артықшылықтар. Жағымды санкция. Құқықтық ынталандыру түрлері.

Құқықтық шектеулер. Жаза және дискриминация. Құқықтағы

шектеулер түрлері.

Қазақстан Республикасы заңнамасындағы құқықтық ынталандырулар мен шектеулер.

Тақырып 19. Құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғам қалыптастырудағы мәселелер

Қазіргі замандағы саяси-құқықтық дамуының тенденциясының бірі ретінде жеке тұлғаның басымдылығының баяу бекуі. Қазіргі мемлекеттің қызметін бағалаудағы “адами өлшем” факторы және оның күшейе түсу рөлі.

Азаматтылық институтының және осымен реттелетін катынастардың демократиялануы. Азаматтың құқықтары мен бостандықтары түсінігі, олардың адам құқықтары мен бостандықтары арақатынасы. Мемлекет пен жеке тұлғаның өзара жауапкершілігі туралы мәселесін шешу барысында жеке тұлғаның мәртебесін қысқарту.

Тұлғаның құқықтары мен бостандықтары созылмалы бұзылған жағдайда, оның элеуметтік және заңды қорғалуының жариялануы. Тұлғаның құқықтары мен бостандықтарын сақтауда және олардың бұзылған құқықтары мен бостандықтарын жедел жоюдағы халықаралық құқықтың жағымды жақтаушы рөлі. Адамның құқықтары туралы Жалпы декларациясы және азаматтық, саяси, экономикалық және мәдени құқықтары туралы Халықаралық пакт нормалары мен қағидаларының кейбір елдердің ұлттық заңнамасына сіңісуі.

Құқықтық мемлекет және азаматтық қоғам - адамзаттық даму келешегі, оның өмірлік маңызды шарттары жиынтығынан туындайтын объективті қажеттілігі көрінісі. Құқықтық мемлекеттің негізгі сипаттамасы: оның мақсаты, міндеттері, қызметтері, элеуметтік тағайындалуы. Құқықтық мемлекеттің экономикалық, саяси және адамгершілік тұғыр, оның этатистік мемлекеттен айырмашылығы. Құқық үстемділігі құқықтық мемлекеттің тұғырын қалаушы белгісі ретінде. Адам құқығын қамтамасыз ету, кепілдендіру, олардың тиімді және сенімді қорғалуы - құқықтық мемлекеттегі саяси режимнің қасиеті ретінде. Құқықтық мемлекеттің басқа да қасиеттері мен белгілері: құқық пен заңның сәйкесуі құқықтық мемлекеттің нормативтік жүйесі ерекшелігі ретінде, заңдылық пен әділеттілік қағидаларын қатаң сақтау, құқыққорғау және құқыққолдану қызметінің жоғарғы сапасы, жемқорлықтан бос әділ соттың болуы, салмақтылық және қарама-қайшылық механизмін қолдануда тірек болатын билікті бөлісу қағидасын бекіту, және т.б.

Құқықтық мемлекеттің қалыптасуы мен дамуына элеуметтік-экономикалық базис болып табылатын, азаматтық қоғамның қызмет етуін құқықтық қамтамасыз ету.

Азаматтық қоғамның институттар жүйесі жәрдемімен мемлекеттің және оның органдарының (партиялар, қоғамдық ұйымдар, тәуелсіз баспалар, қоғамдық пікір) қысымына қарсы түру мүмкіндігі.

Қазақстанда құқықтық мемлекет және азаматтық қоғам қалыптасу жолдары. Осы үдерістегі құқықтың өрлеуші рөлі.

Емтихан сұрақтар тізімі

1. Құқықтың жалпы теориясы ғылымының даму тарихы.
2. Құқықтың жалпы теориясы гуманитарлық ғылым және нақты юридикалық пәндер жүйесінде.
3. Ғылыми әдістеме құқықтың жалпы теориясының өз пәнін тану құралы ретінде.
4. Философия мен құқықтың жалпы теориясы және нақты юридикалық ғылымның юриспруденция ғылыми-әдістемелік проблемасын жасауда күшін біріктіруі.
5. Типология жүргізу үдерісінде мемлекет және құқықшы мағынасын шығу маңыздылығы.
6. Құқықтың пайда болуы үдерісіне қазіргі түсіндірмелер.
7. Құқық типологиясының ғылыми негізі: формациялық және өркениеттік өлшемдер үйлесуі.
8. Құқыққа деген қазіргі тұжырымдар және оның қалыптасуына және дамуына құқықтың нормативтік, әлеуметтік мектебінің және табиғи құқық теориясының ықпалы.
9. Құқық мәні және оның жалпыәлеуметтік және таптық бастамасының үйлесуі.
10. Қоғамдық қатынасты құқықтық реттеудің объективтік қажеттілігі.
- Н. Құқық нормасы түсінігі және олардың түрлері. Құқық нормасының жеке құқықтық ұғарымнан айырмашылығы.
12. Құқық қайнар көздері және олардың құқық нысандарымен ара қатынасы.
13. Құқық пен құқықтық сананы өзара әрекеттенуін негіздейтін факторлар.
14. Теориялық және қарапайым құқықтық сана. Заңгерлердің кәсіби құқықтық санасы және құқықтық мәдениетті дамытудағы рөлі.
15. Қазақстан Республикасының әрекеттегі заңы: құқықтың қайнар көздері және құқықтық тәжірибе.
16. Құқық жүйесі: құрылымдық және жүйе құраушы факторлар мәселелері.
17. Құқық жүйесі және заңнама жүйесі: сәйкесуі және айырмашылығы.
18. Құқықшығармашылық үдерісі қағидалары және оның сатылары.
19. Заңнаманы жүйелеу: түсінігі, мақсаттары және оның әртүрлілігі.
20. Заңнаны жүйелеудің қазіргі кездегі тәжірибесі.
21. Заңдық (юридикалық) техника және оның құқық сапасын

камсыздандырудағы рөлі.

22. Құқықтың моральмен, адамгершілікпен, дәстүрмен, қоғамдық ұйымдар нормаларымен және діни нормалармен өзара әрекеттесу нысандары.

23. Құқық нормаларын қолдану және оның субъектілері. Құқықты қолдану үдерісінің сатылары.

24. Нормативтік құқықтық актілерге түсінік беру және оның түрлері.

25. Құқықтық қатынас қоғамдық байланыстың юридикалық нысаны ретінде.

26. Құқықтық қатынастың юридикалық мазмұны.

27. Құқықтық қатынас субъектілері.

28. Құқық субъектілігінің сипаты, бағыты және құрылымы.

29. Құқықты іске асыру және оның нысандары.

30. Құқықтағы ақаулық және оларды толтыру тәсілдері. Заңнама ұқсастығы және құқық ұқсастығы.

31. Юридикалық коллизиялар.

32. Құқыққа сай жүріс-тұрыс: белгілері, құрылымы.

33. Құқықбұзушылық, олардың белгілері, олардың қоғамға және оның мүшелеріне келтіретін зияны.

34. Заңды жауапкершілік қылмыспен, қылмыстық емес құқықбұзушылықпен күресу факторы ретінде, олардың алдын-алу және қысқарту. Жалпы және жеке превенция.

35. Заңдылық, оның қағидалары және нормативтік-юридикалық негіздері.

36. Құқықтық тәртіп заңдылықтың логикалық жалғасы және салдары ретінде.

37. Әрекеттегі заңнаадағы ынталандырулар мен шектеулер.

38. Құқық және жеке тұлға. Тұлғаның құқықтарын қорғау, кепілдендіру және жүзеге асырудағы ұлттық және халықаралық камтамасыз ету құралдарының үйлесуі.

39. Қазіргі замандағы негізгі құқықтық жүйелер.

40. Құқықтық мемлекет және азаматтық қоғам.

41. Құқықтық зерттеулердегі әдістерді таңдау мен әдістемелік көпшілік мәселелері.

42. Қазіргі құқықтүсінушіліктің негізгі тұжырымдары.

43. Демократиялық мемлекеттегі жеке тұлғаның құқықтық мәртебесі.

44. Заңгерлердің кәсіби құқықтық санасы және оның қоғамдағы құқықтық мәдениетінің дамуындағы рөлі.

45. Құқық жүйесі - халықаралық құқық пен ұлттық құқықтың арақатынасы.

46. Құқық жүйесі және оның заңнама жүйесімен ара қатынасы.

47. Қазіргі мемлекеттегі құқықтық реттеу механизмі.

48. Құқықты іске асыру және оның негізгі нысандары.

49. Нормативтік құқықтық акт - қазіргі қазақстан құқығының негізгі қайнар көзі.

50. Адам құқығының халықаралық және ұлттық стандартының үйлесуі.

51. Құқықты қолдану актілері және олардың түрлері.

52. Қазіргі кездегі құқықсубъектілік сипаты және құрылымы.

53. Құқық типологиясының формациялық және өркениеттік негіздерінің ара қатынасы.

54. Адам құқығы және оларды қамтамасыз ету тәсілдері.

55. Құқықтық сана мен құқық.

56. Құқықтық нигилизм қазіргі құқықты этатизациялау факторы ретінде.

57. Жеке тұлғаның құқыққа сай мінез-құлқы және оның қалыптасуы мен дамуына әсер ететін факторлар.

58. Қазіргі негізгі құқықтық жүйе және “құқықтық отбасы”: ара қатынас және айырмашылық проблемалары.

59. Құқықтық мемлекет және азаматтық қоғам қалыптасуы мен дамуындағы құқықтың рөлі.

60. Қазіргі кезеңдегі құқық үкестігі мен заң үкестігін қолдану оқиғалары.

61. Құқықтағы ақаулықтар мен коллизиялар.

62. Ұлттық заңнама алдындағы халықаралық құқық нормалары мен қағидаларының бекуінің басымдылығы.

63. Ұлттық заңнамадағы құқықтық ынталандырулар мен шектеулер.

64. Демократиялық мемлекеттегі құқықпен, мораль және адамгершіліктің өзара әрекетесуі.

65. Құқықтық, әлеуметтік, демократиялық мемлекет.

Әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. 30 тамыз 1995 жылы республикалық референдумда қабылданды. Қазақстан Республикасының Заңдарымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. 1998 жылы 7 қазан № 284, 2007 жылы 21 мамыр № 254 -III және 2011 жылы 2 ақпан № 403-IV.

2. Қазақстан Республикасының «Нормативті құқықтық актілер туралы» заңы, 1998ж. 24 наурыз № 213.

3. Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы, Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы N 858 Жарлығы.

4. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 ж. 28 маусымдағы

«Құқықтық актілер туралы № 719 Қазақстан Республикасы заңының жобасы туралы».

Негізгі әдебиеттер.

1. Баймаханов М.Т. Избранные труды по теории государства и права. Алматы, АЮ-ВШП «Әділет», 2003.
2. Бержель Ж.-Л. Общая теория права/ Под.общ. ред. В.И. Даниленко. - М.: Издательский дом NOTA BENE 2000.
3. Керимов Д.А. Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права. М., Аванта+, 2000.
4. Котов А. и др. Действующее право как система и толкование его норм. Учеб.пособие. Алматы,1999.
5. Кудрявцев В.Н. Причины правонарушений. М., Наука, 1976.
6. Қазақстан Республикасы мемлекеті мен құқығының негіздері. Екі кітап. Алматы, 2009.
7. Лейст О.Э. Сущность права. Проблемы теории и философии права. М., Зерцало-М., 2002.
8. Ллойд Денис. Идея права. Перевод с английского. М., Югона, 2002.
9. Лукашева Е.А. Право, мораль, личность. М., Наука, 1986.
10. Мальцев Г.В. Понимание права. Подходы и проблемы. М. Прометей, 1999.
11. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права. М.: Юристъ, 2001.
12. Матюхин А.А. Государство в сфере права: институциональный подход. Алматы, ВШП «Әділет», 2000.
13. Нерсесянц В.С. Философия права. Учебник. М. 2000.
14. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах. / Ответ.редактор М.Н. Марченко. М., Зерцало-М, том 1, 2002; том 2, 2002; том 3, 2002.
15. Общая теория прав человека. / Под ред. Е.А. Лукашевой. М., НОРМА, 1996.
16. Поляков А.В. Общая теория права: проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода. Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета. -СПб.: 2004.
17. Проблемы общей теории права и государства/ под ред. В.С. Нерсесянца. М.: Норма, 2004.
18. Рассолов М.М., Малахов В.П., Иванов А.А. Актуальные проблемы теории государства и права. - 2 изд-е. М., 2011.
19. Сабикенов С.Н. Право и социальные интересы. Алма-Ата, Наука, 1986.
20. Сартаев С.С. Некоторые вопросы истории и теории правового государства //Известия АН Каз.ССР. Серия общественных наук, 1989, №5.
21. Сырых В.М. Логические основания общей теории права. М., 2004.

22. Ткаченко Ю.Г. Методологические вопросы теории правоотношений. М., Юридическая литература, 1980.

23. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. М., Юридическая литература, 1974.

24. Харт Г.Л.А. Понятие права/ пер. с англ. Е.В. Афонасина, М.В. Бабака, А.Б. Дидикина и С.В. Моисеева. СПб., 2007.

Қосымша әдебиеттер тізімі.

1. Абайдельдинов Е.М., Соотношение международного и национального права Республики Казахстан (проблемы становления приоритетности). Алматы, Қазақуниверситеті, 2002.

2. Абдрасулов Е.Б. Судебное толкование нормы законодательства в современных правовых системах. Алматы, 2004.

3. Абдрасулов Е.Б. Толкование закона и норм Конституции: теория, опыт, процедуры. Алматы, 2002.

4. Агдарбеков Т. Мемлекетжәнеқұқықтеориясы. Оқулық. Алматы, 2003.

5. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения. 2-е издание, перераб. и дополн. М., 2002.

6. Алимжан К. Вопросы теории обычного права. Алматы, 2003.

7. Баймаханов М.Т., Вайсберг Л.М. и др. Взаимодействие правового сознания с моралью и нравственностью в обществе переходного периода. Алматы, ЖетіЖарғы, 1995.

8. Жоламан К.Д., Мұқтарова, Тәукелев А.Н. Мемлекетжәнеқұқықтеориясы. Оқуқұралы. Алматы, 1998.

9. Зинченко С.А. Юридические факты в механизме правового регулирования. 2007.

10. Ибраева А.С. Правовая культура: проблемы теории и практики. Алматы, 2002.

11. Иванов А.А., Иванов В.П. Теория государства и права. М., 2007.

12. Табанов С.А. Совершенствование законодательства: теория и опыт Республики Казахстан. Алматы, ЖетіЖарғы, 1999.

13. Теория государства и права: Курс лекций/ под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. М.: Юрист, 2007.

14. Ударцев С.Ф. Метаправо и гравопонимание (о трансформации правопонимания на новом уровне правового развития) //Материалы Международного круглого стола «Проблемы современного правопонимания». Научные труды «Әділет».

- 2000. - №1 (7). - С.С. 22-41.

15. Функции государства в условиях современного мира. Алматы, 2005.

16. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. Учебник. М., 2008.

17. Шайкенов Н.А. Правовое обеспечение интересов личности. Свердловск, 1991.

Типтік оқу бағдарламасының авторлары

1. Баймаханов М.Т. - заң ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақ Гуманитарлық-Заң Университет
2. Шапак У. - заң ғылымдарының докторы, доцент, Қазақ Гуманитарлық-Заң Университет
3. Шакенов М.А. - заң ғылымдарының кандидаты, Қазақ Гуманитарлық-Заң Университет
4. Спанов А.К. заң ғылымдарының магистрі, Қазақ Гуманитарлық-Заң Университет

«Қылмыстық және қылмыстық процессуалдық заңнаманың құқыққолдану тәжірибесінің өзекті мәселелері» пәні бойынша тақырыптар тізбесі және ұсынылатын әдебиеттер тізімі

1 тақырып. Қазақстан Республикасының құқықтық саясат Тұжырымдамасын іске асыру аясында қазіргі заманғы Қазақстан Республикасының қылмыстық құқығы және қылмыстық заңнаманы одан әрі дамыту болашағы.

ҚР қылмыстық құқығының түсінігі және жалпы сипаттамасы. Қылмыстылықтың жаһандануы. Халықаралық қылмыстық құқықтың дамуы және оның Қазақстанның қылмыстық заңнамасына әсері. Қылмыстық саясат және қазіргі кезеңдегі қылмысқа қарсы күрес.

2 тақырып. Қылмыстық құқық және құқыққолдану мәселелері. Қылмыстық заңның түсінігі. Қылмыстық кодекстің құрылымы. Құқық нормасы мен заң баптарының ара қатынасы. Қылмыстық заңнаманың тиімді іс әрекеті. Заңның қолданылу уақыты. Қылмыстық заңды түсіндіру: проблемалық мәселелер. Кеңістікте қылмыстық заңды қолдану. Қылмыскерлерді ұстап беру

3 тақырып. Дара қылмыс және көптілік институты. Қылмыс ұғымы және әлеуметтік табиғаты. Қылмыстық іс әрекет және қылмыс белгілері. -Қылмыстардың классификациясы. Іс әрекеттің аз маңыздылығы. Көптілік қылмыстардың түсінігі және түрлері. Қылмыстардың жиынтығы. Қылмыстық құқық және құқыққолданудағы фикция.

4 тақырып. Қылмыстағы сыбайлас қатысушылық.

Сыбайлас қатысушылықтың белгілері, мәні және табиғаты. Сыбайлас қатысушылықтың формасы және түрлері. Сыбайлас қатысушылық институтының Ерекше бөліктегі ұқсас нормалармен ара қатынасы (қылмыс туралы хабарламау, қылмысты жасырып қалу). Сыбайлас қатысудағы ерікті түрде бас тартудың ерекшелігі. Сыбайлас қатысушылардың

жауаптылығының практикалық аспектілері: қылмыстық жауаптылықтың біркелкілігі және тәуелсіздігі.

5 тақырып. Адамға қатысты қылмыстық зорлық. Өмірге қарсы қылмыстарды саралау мәселелері. Өмірге қарсы қылмыстарды басқа өмірге қарсы қылмыстардан айыру. Өмірге қарсы қылмыстарды даралаудың жалпы шарттары. Қылмыс құрамының белгілері және олардың өмірге қарсы қылмыстарды саралаудағы мәні. Айыптауды өзгертуге байланысты өмірге қарсы қылмыстарды саралау.

6 тақырып. Экономикалық даму және қылмыстылық

Экономика және қылмыстылық: өзара шарттылық диалектикасы. Экономикалық әрекет моделін криминологиялық бағалау. Қазіргі әлемдегі экономикалық дамудың детерминанты және оның қылмыстық экономикалық ортаның қалыптасуына әсері. Жаһандық экономикалық даму парадигмасы және криминологиялық салауатты экономикалық жүйелер мен экономикалық әрекет моделінің заңдылықтарының принциптері.

7 тақырып. Қылмыстылықтың жаһандану аясында терроризм және сыбайлас жемқорлық.

Қылмыстың негізгі көріністері. Трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрестегі қазіргі заманғы қылмыстық саясат. Терроризм ұғымы және мәні. Қызметтік қылмыстар үшін қылмыстық жауапкершілік: жүйені жетілдіру мәселелері мен біліктілік.

8 тақырып. Қылмыстық процессуалдық заңды жетілдірудің өзекті мәселелері және оны тәжірибеде қолдану.

Қылмыстық сот ісін жүргізудің тиімділік өлшемдері және мәні, түсінігі. Қылмыстық-процессуалдық нормаларды түсіндіру мәселелері. Алдын ала тергеу барысында шешімдерді соттық бақылау және соттық санкция беру мәселесі.

9 тақырып. Қылмыстық процесс сатылары және сотқа дейінгі іс жүргізу мәселелері.

Ұлттық құқықтағы сотқа дейінгі іс жүргізудің қалыптасуы және дамуы. Қазақстан Республикасындағы алдын ала тергеу реформасы. ҚР тергеу аппаратының жүйесі мен құрылымы, түсінігі. Сотқа дейінгі іс жүргізудегі органдардың өзара іс-қимыл мәселелері. Қылмыстық процесс теориясындағы тергеу мен процессуалдық іс-шаралар қатынасы. Сотқа дейінгі іс жүргізудегі прокурорлық қадағалау және соттық бақылау.

10 тақырып. Істерді қараудың өзекті сұрақтары және қылмыстық істер бойынша сот шешімдерін қайта қарау мәселелері. Басты сот талқылауының жалпы шарттарының тұжырымдамалық негіздері. Соттылық институты: тарих және қазіргі заман. Ұлттық қылмыстық процестің тәуелсіз сатысы ретінде басты сот талқылауын тағайындау. Басты сот талқылауын тағайындау сатысының сотқа беру сатысымен қатынасы: доктриналдық аспект.

Емтихан сұрақтары:

1. Қылмыстық саясат және қазіргі кезеңдегі қылмысқа қарсы күрес сұрақтары
2. Қылмыстық заң: құрылымы және мәні
 3. Уақыт пен кеңістіктегі қылмыстық заңның әсері
 4. Қылмыстың материалдық және әлеуметтік табиғаты
 5. Қылмыстардың жіктелуі және белгілері
 6. Қылмыстардың көптілігінің түрлері және түсінігі
 7. Қылмыстардың көптілігі: түсінігі, мәні, түрлері
 8. Сыбайлас қатысудың табиғаты, түсінігі және мәні
 9. Сыбайлас қатысудың түрлері мен формалары: объективті және субъективті белгілері
 10. Сыбайлас қатысқаны үшін жауапкершілік сұрақтары
 11. Өмірге қарсы қылмыстарды даралау
 12. Өмірге қарсы қылмыстарды саралау сұрақтары
 13. Адам өлтіргені үшін жазалау мәселелері
 14. Өмірге қарсы қылмыстардың құрамының белгілері
 15. Экономикалық даму мен қылмыстылықтың өзара қатынасы
 16. Экономикалық қылмыстарды айыру критерийлері
 17. Терроризм: түсінігі, мәні, түрлері
 18. Терроризмге қарсы күрес аясындағы қылмыстық заңнаманың қазіргі жағдайы
 19. Трансұлттық ұйымдасқан қылмыстың түсінігі
 20. Сыбайлас жемқорлық әрекеттің саралау сұрақтары
 21. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес аясындағы қылмыстық саясат
 22. Қылмыстық заңнаманы ізгілендіру сұрақтары
 23. Қазіргі кезеңдегі қылмыстық саясаттың негізгі бағыттары
 24. Қылмыстық құқықтағы жауапкершілік сұрақтары
 25. Қылмыстық - процессуалдық құқық институттарының жүйесі
 26. Қылмыстық процесс міндеттерін шешудегі қылмыстық - процессуалдық заңның мәні
 27. Заманауи сотқа дейінгі іс жүргізу өндірісінің кемшіліктері және олардың себептері
 28. ҚР тергеу аппаратын одан әрі реформалаудың алғышарттары
 29. Сотқа дейінгі жеңілдетілген өндіріс формасын жетілдірудің негізгі жолдары
 30. Қылмыстық сотқа дейінгі іс жүргізудің англо-саксон моделі
 31. Қылмыстық сотқа дейінгі іс жүргізудің континенталь моделі
 32. Басты сот талқылауын жетілдірудің сұрақтары
 33. Заңдық күшіне енген сот шешімдерін қайта қарауда сотпен дәлелдемелерді бағалау ерекшеліктері
 34. Қадағалау сатысындағы қосымша материалдар институтын құқықтық реттеу

Әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер.ҚР заңнамалық актілері

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы
2. Концепции правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года, утверждена Указом Президента РК 24 августа 2009 г. № 858.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 30.12.2016 г.)
4. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 22.12.2016 г.)
5. Конституционный закон Республики Казахстан от 25 декабря 2000 года № 132-II О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 04.12.2015 г.)
6. Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V «О противодействии коррупции» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 30.11.2016 г.)
7. Закон Республики Казахстан от 21 декабря 1995 года № 2709 «О Прокуратуре» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 06.04.2016 г.)
8. Закон Республики Казахстан от 23 апреля 2014 года № 199-V «Об органах внутренних дел Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 30.12.2016 г.)
9. Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года № 154-XIII «Об оперативно-розыскной деятельности» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 22.12.2016 г.)
10. Закон Республики Казахстан от 7 июля 1997 года № 150-1 «О судебных приставах» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 29.09.2014 г.)
11. Закон Республики Казахстан от 20 января 2010 года № 240-IV «О судебно-экспертной деятельности в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 29.12.2014 г.)

Халықаралық-құқықтық актілер:

12. Всеобщая Декларация прав человека. Утверждена и провозглашена ГА ООН 10 декабря 1948 г.
13. Международный пакт о гражданских и политических правах. Принят ГА ООН 19 декабря 1966 г.
14. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания. Принята ГА ООН 19 декабря 1984 г.
15. Минимальные стандартные правила ООН, касающихся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские

правила). Принята ГА ООН 10 декабря 1985 г.

16. Свод принципов защита всех лиц, подвергаемых задержанию или заключению в какой бы то ни было форме. Принят ГА ООН 9 декабря 1988 г.

17. Минимальные стандартные правила ООН для мер пресечения, не связанных с лишением свободы (Токийские правила). Принята ГА ООН в декабре 1990 г.

18. Основные принципы, касающиеся роли юристов. Принята ГА ООН в декабре 1990г.

19. Конвенция о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам, принятая в Кишиневе 7 октября 2002 года (Закон РК от 10 марта 2004 года №531).

Негізгі әдебиет:

20. Абдиканов Н.А. Организация главного судебного разбирательства по уголовным делам в Республике Казахстан. Учебное пособие. – Алматы, 2001.

21. Баишев Ж.Н. Общие принципы исламского права, теория доказательств и система наказания. - Алматы: Жеті жарғы, 1996.

22. Бойцов А.И. Действие уголовного закона во времени и в пространстве.- СПб, 1995.

23. Бородин СВ. Преступления против жизни: Учебное пособие-. М., 2001.

24. Брайнин Я.М. Уголовный закон и его применение М., 1967

25. Джекебаев У.С. Соучастие в преступлении: криминология и уголовно-правовые проблемы А.-А. 1981

26. Доспулов Г.Г. Оптимизация предварительного следствия. - Алма-Ата, 1984.

27. Ережепов Н.Л. Назначение главного судебного разбирательства: вопросы, решения, перспективы. Алматы, 2003.

28. Жалыбин СМ. Правовое положение адвоката в уголовном судопроизводстве. Алматы. 1998.

29. Журсимбаев С.К. Прокурорский надзор в Казахстане. Алматы, 2003.

30. Кадников Н.Г. Квалификация преступлений и вопросы судебного толкования. Теория и практика: учебное пособие. - М.: Норма, 2003. -143 с.

31. Канафин Д.К. Гарантии прав личности в уголовном судопроизводстве: Монография. - Алматы, 2005.

32. Капсалямов К.Ж. Уголовно-процессуальное принуждение: гарантии, принципы реализации. Астана: Фолиант, 2001.

33. Карпец И.И. Наказание, Социальные, правовые и криминологические проблемы. М., 1973.

34. Когамов М.Ч., Предупредительная деятельность следователя и ее эффективность: Учебное пособие. - Караганда, 1986.

35. Когамов М.Ч. Комментарии к Уголовно-процессуальному кодексу

Республики Казахстан. Общая и Особенная части. Алматы: Жеті жарғы, 2008.

36. Когамов М.Ч. Предварительное расследование уголовных дел в РК. Монография. Алматы: Аян Эдет, 1998.

37. Маами К. Становление и развитие судебной власти в Республике Казахстан. Астана: Елорда, 2001.

38. Махов В. П., Пешков М. А. Уголовный процесс США (досудебные стадии).

Учебное пособие. - М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез». 1998.

39. Нурғалиев Б.М. Организованная преступная деятельность (уголовно-правовые, процессуальные и криминалистические аспекты). - Караганда: КВШ ГСК РК, 1997.

40. Оспанов С.Д. Взаимодействие следователя с органами дознания. Учебное пособие. – Караганда, 1992.

41. Рахметуллин А.Д., Юрченко Р.Н. Рассмотрение доказательств в уголовном процессе. Алматы. 2005.

42. Сысалов М.П. Оперативно-розыскная деятельность в Республике Казахстан. Учебное пособие. - Алматы, 2002.

43. Толеубеков Б.Х., Капсалямов К.Ш., Шнарбаев Б.К., Бекишев Д.К. Уголовно- процессуальное право Республики Казахстан. Часть особенная. Досудебные Стадии. - Алматы: Данекер, 2001.

44. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления М., 1957

45. Уголовное право РК. Общая часть /под ред. И. Рогова, Г. Баймурзина. -2-е изд., испр.и доп. -А.: Жеті жарғы, 2003.

46. Уголовное право РК. Особенная часть /Под ред. И. Рогова, С. Рахметова. -Алматы: Жеті жарғы, 2003

47. Шнарбаев Б.К. Возбуждение уголовного дела и общие условия предварительного расследования - Алматы: Данекер, 2003.

48. Шнарбаев Б.К., Казиканов Т.Т. Механизм возбуждения и расследования уголовного дела: Учебно-практическое пособие. – Костанай, 2007.

«Криминологиялық зерттеулердің методикасы» пәні бойынша тақырыптар тізбесі және ұсынылатын әдебиеттер тізімі

Модуль 1. Қылмыстылық, қылмыскер тұлғасы және жекелей қылмыстық мінез-құлықтың механизмі

1.1 Қылмыстылық және оның негізгі сипаттамалары

Қылмыстылықтың қылмыстық заң шеңберінде белгіленген және қылмыстар мен оларды жасаған тұлғалардың статистикалық жиынтығында көрініс табатын адамдардың негативтік мінез-құлқының түрі ретіндегі түсінігі.

Негативтік мінез-құлықтың, құқықбұзушылықтың, қылмыстылықтың арақатынасы. Қылмыстылық және қылмыс.

1.2 Қылмыстылықтың детерминаттары

Криминологиялық детерминацияның проблемалары. Қылмыстылыққа ықпал ететін факторлар.

Қылмыстылықтың негізгі факторларының сипаттамасы: демографиялық, экономикалық, саяси, әлеуметтік-психологиялық, мәдени және т.б.

1.3 Қылмыс жасаған тұлғалар криминологиялық зерттеу объектісі ретінде

«Қылмыскер тұлғасы», «қылмыс жасаған тұлға» ұғымдары және олардың «қылмыс субъектісі», «айыпталушы», «сотталға» және басқа да аралас ұғымдармен арақатынасы.

Қылмыс субъектілерінің әлеуметтік және биологиялық тұлғасының арақатынасы және өзара байланысы. Осы тұлғаларды социализациялау процесінің дефектілері, олардың қоғамға қарсы көзқарастар мен бағдарларды ұстануының механизмі.

1.4 Жекелей қылмыстық мінез-құлықтың механизмі

Жекелей қылмыстық мінез-құлық детерминантының ұғымы, олардың қылмыстылық детерминанттарымен арақатынасы және өзара байланысы.

Нақтылы қылмысты жасаудың әлеуметтік-психологиялық механизмі. Нақтылы қылмысты жасау механизміндегі қажеттіліктер, мүдделер, мотивтер, мақсаттар.

Модуль 2. Криминологиялық зерттеулердің методологиясы және методикасы

2.1 Криминологиялық зерттеулерді ұйымдастыру және методикасы

Криминологиялық зерттеулердің міндеттері және объектілері. Қылмыстылықты, оның детерминанттарын және қылмыс жасаған тұлғаларды зерттеу кезіндегі криминология ғылымының таным функцияларын жүзеге асыру.

Криминологиялық ақпарат және оған қойылатын талаптар. Криминологиялық статистика криминологиялық ақпараттың түрі ретінде.

2.2 Статистикалық методтар және криминологиялық зерттеулерде оларды қолдану

Статистикалық ғылым туралы жалпы түсінік. Моралдық статистика, оның даму тарихы және қазіргі заманғы проблемалары. Қылмыстық статистиканың статистикалық ғылымының саласы ретіндегі ұғымы және мазмұны. Қылмыстық статистиканың қылмыстық процестік, қылмыстық атқару құқығымен, криминологиямен және басқа да ғылымдармен өзара байланысы.

2.3 Криминологиялық болжау және қылмыстылықпен күресті жоспарлау

Криминология ғылымының функциясы ретінде криминологиялық болжаудың ұғымы және мәні.

Криминологиялық болжаудың ерекшеліктері.

Криминологиялық болжаудың түрлері: қылмыстылықты, жекелей қылмыстық мінез-құлықты, қылмыстылықтың алдын алу шараларының тиімділігін және жекелей профилактика шараларын болжау.

2.4 Қылмыстылықтың алдын алу

Әлеуметтік басқарудың спецификалық саласы ретінде қылмыстылықтың алдын алу жүйесінің ұғымы және мәні.

Қылмыстылықтың алдын алудың әлеуметтік механизмі. Қылмыстылықтың алдын алу жүйесінің субъектілері және объектілері.

Емтихан сұрақтары

1. Методология және методика ұғымы.
2. Криминологиядағы методологиялық көзқарастың негізгі сипаттамасы.
3. Криминологияда танымның жалпығылыми әдістерін қолдану.
4. Криминологияда нақтылы-социологиялық әдістерді қолдану.
5. Криминологиялық зерттеулердің методикасы.
6. Криминологиялық зерттеулердің методикасы ұғымы.
7. Криминологиялық зерттеулердің процедурасының ұғымы.
8. Криминологиялық зерттеулерде қолданылатын статистикалық әдістер.
9. Криминологиялық зерттеулерде қолданылатын социологиялық әдістер.
10. Криминологиялық зерттеулерде қолданылатын психологиялық әдістер.
11. Криминологиялық зерттеулердің объектілері және міндеттері.
12. Криминологиядағы жалпығылыми әдістердің маңызы.
13. Криминологиялық зерттеулердегі арнайы әдістердің классификациясы және түрлері.
14. Криминологиялық зерттеулердің жекелеген әдістері.
15. Криминологиялық ақпараттың түрлері.
16. Криминологиялық зерттеу процедурасының мазмұны(жоспар, бағдарлама, кезеңдері, қорытындылар және ұсыныстар)
17. Оперативтік-криминологиялық зерттеулердің методологиясы және методикасы.
18. Далалық, кездейсоқ (тұрақты емес, тікелей) бақылау.
19. Оперативтік-криминологиялық зерттеулердің ұйымдық проблемалары.
20. Оперативтік-криминологиялық зерттеулердің перспективалық және ақпараттық қамтамасыз етілуі.
21. Кәмелетке толмағандар қылмыстылығының сипаттамасы.
22. Кәмелетке толмаған қылмыскерлер тұлғасы сипаттамасының ерекшеліктері.

23. Кәмелетке толмағандардың әлеуметтік ортасы және қылмыстық мінез-құлқы.

24. Кәмелетке толмағандар қылмыстылығының құқықбұзушылық мінез-құлқының алдын алу.

25. Кәмелетке толмағандар қылмыстылығының жалпы сипаттамасы. Қазіргі заманғы негізгі сапалық және сандық көрсеткіштер қандай.

26. Неғұрлым криминалдық белсенділігімен ерекшеленетін кәмелетке толмағандар топтары(жыныстық, жас белгілері, қамтылуы бойынша).

27. Жалпы қоғамда қылмыстылықты туындататын факторлар. Кәмелетке толмағандардың жастық топтарына қатысты әрекеттердің нақтылы спецификасы. Бұл специфика немен түсіндіріледі?

28. Жалпы әлеуметтік және арнайы деңгейдегі дифференциация ауқымы бойынша алдын алу шаралары(арнайы-криминологиялық деңгейде)

29. Кәмелетке толмағандар қылмыстылығы криминологиялық зерттеу объектісі ретінде.

30. Кәмелетке толмағандар қылмыстылығымен күрестің детерминациясының және себептігінің ерекшеліктері.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

Негізгі:

1. Криминология. Учебник. Под редакцией профессора Н.Ф.Кузнецовой, профессора Г.М.Минковского. М.,1994.Гл.3.

2. Криминология: Учебник. М.: Юрист, 1995 Гл. 2

3. Криминология Учебник для юридических вузов. Под общей редакцией д.ю.н, профессора А.И.Долговой - М.: Инфра М – Норма, 1997. Гл. 2.

4. Криминология. Учебник. Под ред. д.ю.н., В.Н.Бурлакова, д.ю.н., Н.М.Кропачева. СПб.: Санкт-Петербургский гос. Университет, Питер, 2002. Гл. 6.

5. Криминология. Учебное пособие. Альбом схем. (Общая часть) Под ред. к.ю.н, доцента А.З.Ибраева, к.ю.н., доцента А.Б.Узакбаевой Костанай 2016.

Қосымша:

6. Криминология. М.,1992. Гл.2

7. Криминология. СПб, 1992 Гл.5,6

8. Бабаев М.М. Социальные последствия преступности. М., 1982

9. Бышевский Ю.В., Конев А.А. Латентная преступность: Учеб. Пособие. Омск, 1986.

10. Вицин С.Е. Системный подход и преступность. М., 1980

11. Волков М. Что нам показывает статистика преступности. Вестник статистики. 1991 №3

12. Горшенков Г.Н. Криминологические схемы: Учеб. Пособие. Сыктывкар, 1996

13. Горяинов К.К. и др. Латентная преступность в России: опыт теоретического и прикладного исследования. М.: ВНИИ МВД РФ, 1994
14. Карпец И. И. Преступность: иллюзии и реальность. М., 1992.
15. Корнев А.А. Преступность и проблемы измерения её реального состояния. М., 1995
16. Контроль над преступностью в демократическом обществе. Государство и право. 1993 №10
17. Максимов С.В. Краткий криминологический словарь. М., 1995.
18. Мерзляков С.Э., Сахаров А.Б. Латентная преступность и методика ее исследования: Лекция. М., 1992.
19. Побегайло Э.Ф. Тенденции современной преступности. М.,1990.
20. Савюк Л.К. Криминологическое учение о преступности.М.,1990.
21. Сахаров А.Б. Криминология и ее значение для профилактической деятельности органов внутренних дел: Лекция. М., 1985.
22. Сахаров А.Б.,Саркисов Г.С. Проблема преступности в современных условиях. Ереван, 1991.
23. Четвериков В.С. Криминология: Учебное пособие. М., 1996.
24. Шнайдер Г.И. Криминология. М.:1994.